

Justitiedepartementet

25 juni 2025

Dnr: Ju2025/01048

UTKAST TILL LAGRÅDSREMISS: SKÄRPSTA REGLER FÖR VILLKORLIG FRIGIVNING

Fackförbundet ST organiserar arbetstagare inom staten eller med statligt uppdrag. Vi representerar 100 000 medlemmar som arbetar statligt och där ingår medlemmar inom olika delar av rättskedjan.

Fackförbundet STs inställning till utredningens förslag

Fackförbundet ST avstyrker regeringens förslag om att ändra villkorlig frigivning från två tredjedelar till tre fjärdedelar av strafftiden. Vi anser att det saknas övertygande skäl som motiverar regeringens beslut att frånga utredningens bedömning i SOU 2024:48 och ändå genomföra en förändring av tidpunkten för villkorlig frigivning.

Vi menar att en sådan ändring riskerar att motverka kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete och försvåra möjligheterna till en framgångsrik återanpassning till samhället. Förslaget kommer dessutom att vara kostsamt och leda till en ökad fängelsepopulation. Givet dagens redan ansträngda situation inom Kriminalvården, samt de pågående och aviserade straffskärpningarna, bedömer vi att detta ytterligare kommer att belasta både Kriminalvårdens verksamhet och dess personal.

Mot bakgrund av att det saknas sakliga skäl för denna förändring är det vår bedömning att regeringens beslut att genomföra förslaget i stor utsträckning handlar om att leva upp till överenskommelserna i Tidöavtalet. Därmed riskerar förslagen att driva kriminalpolitiken i en riktning där straffskärpning ges företräde framför kunskap och Kriminalvårdens rehabiliterande uppdrag.

Nedan följer våra yttranden över de specifika delar av utkastet till lagrådsremissen som vi särskilt vill kommentera.

5.1 Den som döms till fängelse ska avtjäna större andel av straffet innan han eller hon frigges

Fackförbundet ST avstyrker förslaget om att ändra tidpunkten för villkorlig frigivning från två tredjedelar till tre fjärdedelar av strafftiden. Regeringen motiverar förslaget bland annat med hänvisning till "samhällets förändrade syn på brottsligheten". Fackförbundet ST ifrågasätter vad som konkret avses med detta eftersom det lyfts fram som det huvudsakliga skälet för att genomföra förändringen.

Vi noterar att den utredning som låg till grund för översynen av villkorlig frigivning (SOU 2024:48) inte har föreslagit denna förändring, att majoriteten av remissinstanserna har uttryckt kritik eller avstyrkt förslaget samt att det finns omfattande forskning som går emot förslaget. Utifrån detta menar vi att det framstår som oklart vad som avses med "samhällets förändrade syn", när så många relevanta aktörer från samhällets olika delar uttrycker kritik mot förslaget.

Vidare menar regeringen att förändringen skulle leda till ett ökat samhällsskydd genom inkapacitering. Enligt vår bedömning är denna effekt dock begränsad särskilt när det kommer till den organiserade och gängrelaterade brottsligheten. Organiserad brottslighet bygger på strukturer där frihetsberövade individer snabbt ersätts av andra. Den inkapaciterande effekten på samhällsnivå blir därmed begränsad om inte samhället samtidigt lyckas bryta de underliggande strukturer som möjliggör snabb återrekrytering. Det vore därför mer ändamålsenligt att i stället fokusera på långsiktiga rehabiliterande och förebyggande åtgärder.

Slutligen lyfter regeringen att den förändrade kvotdelen för villkorlig frigivning är ett sätt att stärka trovärdigheten i straffsystemet. Proportionerliga straff är viktiga för trovärdigheten i straffsystemet, men lika avgörande är möjligheten att minska återfall och stödja individens återanpassning till samhället. Fackförbundet ST vill påpeka att villkorlig frigivning utgör en del av straffet och syftar till att möjliggöra en gradvis och kontrollerad återanpassning till samhället. Att försvåra denna återanpassning riskerar istället att motverka syftet med återfallsförebyggande insatser och på sikt försvaga tryggheten i samhället.

5.2 Villkorlig frigivning även vid korta straff

Fackförbundet ST har i grunden inget principiellt emot att villkorlig frigivning även införs för kortare fängelsestraff givet förslaget i avsnitt 5.3. Samtidigt vill vi påtala en inkonsekvens i regeringens argumentation. Regeringen framhåller att möjligheten till villkorlig frigivning fungerar som ett viktigt incitament för gott uppförande under verkställigheten av straffet. Samtidigt föreslås det i avsnitt 5.1 att tidpunkten för villkorlig frigivning för längre fängelsestraff ska senareläggas vilket enligt samma logik innebär att incitamentet för gott uppförande därmed försvagas. Denna motsägelser anser vi utgör en tydlig indikation på att regeringens förslag är bristfälligt genomarbetat och i första hand politiskt motiverat.

5.3 Allmänna fängelseminimum höjs till en månad

Fackförbundet ST avstyrker förslaget om att höja det allmänna fängelseminimum från fjorton dagar till trettio dagar. Vi ifrågasätter nyttan med en sådan förändring då så korta fängelsestraff i praktiken inte möjliggör någon meningsfull rehabiliterande behandling. Istället befarar vi att förslaget ytterligare kommer att öka belastningen på Kriminalvården som redan befinner sig i en ansträngd situation. Vidare riskerar förslaget att ta resurser från andra intagna där längre verkställighetstider ger bättre förutsättningar för ett mer framgångsrikt rehabiliterande arbete.

5.4 PRÖVOTIDEN EFTER VILLKORLIG FRIGIVNING SKA VARA MINST TVÅ ÅR

Regeringen föreslår en generell höjning av prøvotiden från ett år till två år efter den villkorliga frigivningen. Denna förändring kommer att ha störst effekt på de med de kortaste fängelsestraffen och i viss mån för fängelsestraff upp till sex år. Vi menar att en sådan generell höjning är en ineffektiv metod för att förhindra återfall i brott och att den i vissa fall kan leda till stigmatisering. Ett alternativt sätt som Fackförbundet ST vill lyfta är att införa en individuellt behovsanpassad prøvotid som skulle möjliggöra en mer effektiv användning av frivårdens resurser. Utifrån återfallsstatistiken vet vi idag att det finns olika faktorer som påverkar sannolikheten för återfall i brott och att dessa tillsammans med en individuell bedömning från Kriminalvården skulle kunna göra systemet med prøvotid mer effektiv. På så sätt skulle en lågrisk klient kunna gynnas av en kortare prøvotid och därmed snabbare bli fullt ut en del av samhället, medan en högrisk klient skulle ha en längre prøvotid med krav på skötsamhet under en längre period.

7.1 Hela den villkorligt medgivna friheten ska förverkas vid återfall i brott under prøvotiden

Fackförbundet ST avstyrker förslaget om att en ny villkorlig frigivning inte ska beviljas för personer som har förverkat sin villkorliga frihet på grund av misskötsamhet.

Vår grundsyn är att den villkorliga frigivningen utgör en central del av rehabiliteringen, där personer som avtjänat en fängelsedom ges möjlighet till en gradvis återanpassning i samhället. Vi anser att en sådan förändring är en ineffektiv och kontraproduktiv metod för att förebygga återfall i brottslighet samt att den särskilt drabbar personer som har ett större behov av en successiv återgång till samhället.

Det har redan nyligen genomförts flera skärpningar av reglerna för villkorlig frigivning och ytterligare åtstramningar riskerar att urholka systemets rehabiliterande syfte. Genom villkorlig frigivning ges klienten möjlighet att under frivårdens övervakning, provas och gradvis anpassa sig till samhällets krav och utmaningar.

8 Tidpunkten för ansökan om omvandling av fängelse på livstid senareläggs

Fackförbundet ST avstyrker förslaget om att senarelägga möjligheten till omvandling av fängelse på livstid. Vi menar att det måste finnas incitament för intagna att vara skötsamma och delta i Kriminalvårdens rehabiliterande insatser. Ju svårare det blir att uppnå olika

incitament, desto större är risken att motivationen för deltagande i behandling och återanpassning minskar.

Vi vill påpeka att dessa processer redan idag är grundligt reglerade och omfattande där de intagna genomgår noggranna granskningar. En viktig del av detta är Kriminalvårdens och Rättsmedicinalverkets riskbedömningar och underlag som ska bidra till domstolens prövning. Vi menar därmed att det nuvarande systemet är tillräckligt för att kunna göra korrekta bedömningar.

Tomas Oskarsson

Förbundsordförande, Fackförbundet ST

Shervin Vahedi

Utredare, Fackförbundet ST